

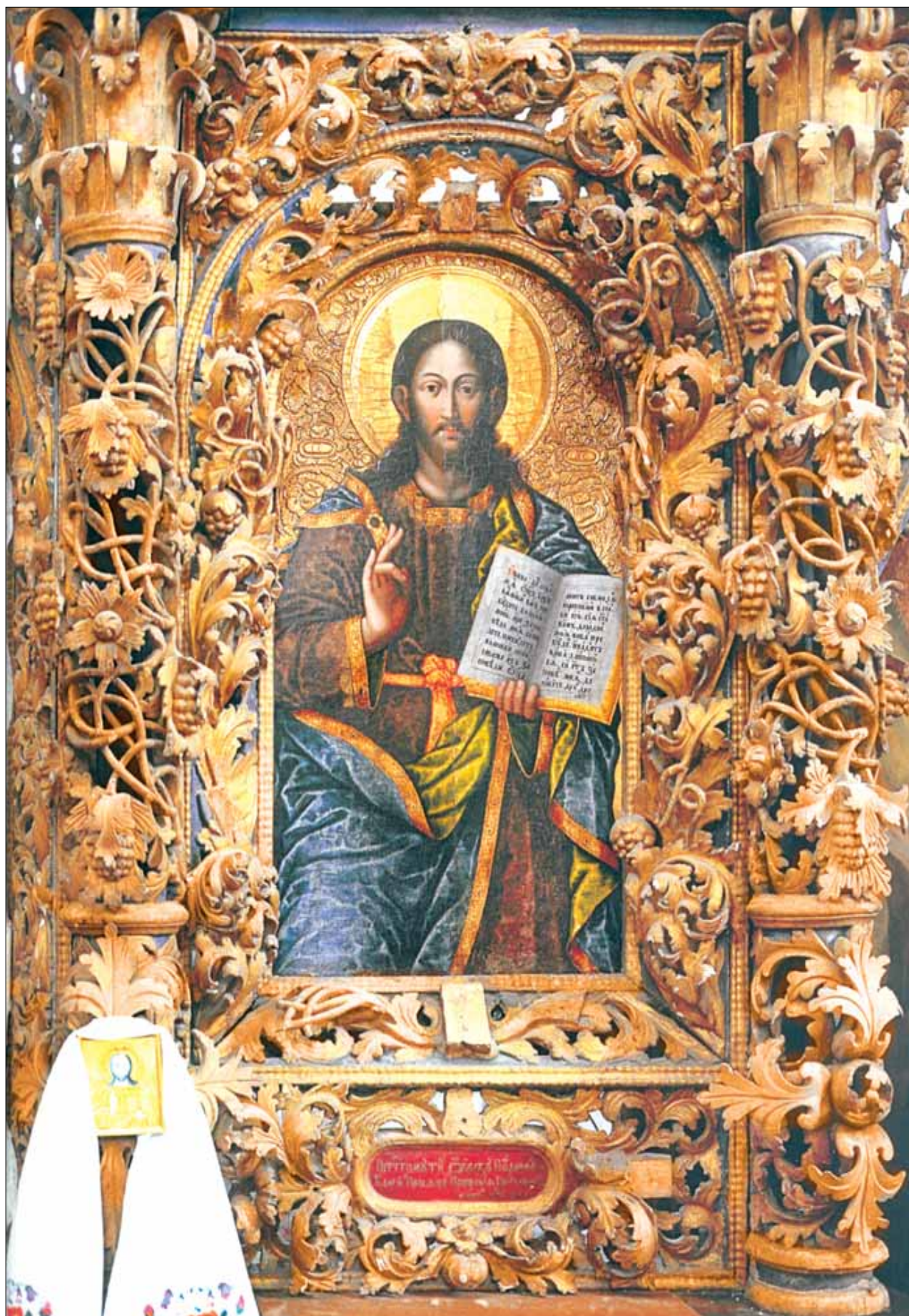
БОГДАН ТИЖКІВ

МІСТЕЦТВО УКРАЇНИ ТА ДІАСПОРИ:

ДЕРЕВОРІЗЬКА САКРАЛЬНА Й УЖИТКОВА

БОГДАН ТИМКІВ

BOGDAN TYMKIV

МИСТЕЦТВО УКРАЇНИ
ТА ДІАСПОРИ:
ДЕРЕВОРІЗЬБА САКРАЛЬНА Й УЖИТКОВА

2-е видання, перероблене і доповнене

The ART of UKRAINE
and ITS DIASPORA:
SACRAL and APPLIED WOOD-CARVING
2nd Revised and Enlarged Edition

Івано-Франківськ «Нова Зоря»

Ivano-Frankivsk «Nova Zoria»

2012

УДК 745/749:726.54 (477)
ББК 85.12 (4Укр)
Т41

Рекомендовано до друку Вченою радою
Національного заповідника «Давній Галич».

Рецензенти: **Федорук О. К.**, академік Національної академії мистецтв України,
доктор мистецтвознавства, професор;
Степовик Д. В., академік АН вищої школи України, доктор
мистецтвознавства, доктор богословських наук, професор.
Береговський О. Б., заслужений працівник культури України.

Тимків Б. М.

Т41 Мистецтво України та діаспори: дереворізьба сакральна й ужиткова/Б.М. Тимків. –
2-е вид., переробл. і доповнене – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2012. – 316 с., 584 іл.

ISBN 978-966-398-089-8

У цій книзі розглянуто питання становлення та розвитку сакральної й ужиткової дереворізьби в Україні та українській діаспорі. Дається аналіз художніх особливостей творів літургійного, обрядового, ужиткового та монументально-декоративного характеру, що утворюють цілісний об'ємно-просторовий інтер'єр як храмів, так і житлових та громадських споруд.

Проведено глибокий аналіз творчості сучасних мистців України та представлено новий погляд на їх діяльність в царині сакрального й ужиткового мистецтва. Висвітлюється діяльність мистців української діаспори, більшість з яких раніше не була відомою на Батьківщині. Багато фактів з їх творчості та й самі твори вперше вводяться в мистецтвознавчий обіг. Розкривається також роль та значення творчого доробку мистців України і діаспори в розвитку національного й світового мистецтва. Кращі твори цих мистців широко представлені в ілюстративному матеріалі книги.

Праця розрахована на мистецтвознавців, художників, культурологів, богословів та студентів духовно-богословських і художніх навчальних закладів, а також на поціновувачів українського сакрального та ужиткового мистецтва.

The problem of sacral and applied wood-carving genesis and development in Ukraine and in diaspora is viewed in this book. There is deep analysis for artistic peculiarities of objects of liturgy, ritual, applied and monumental-decorative character that form integral space-spatial interior of temples, residential and public buildings.

Art of modern Ukrainian artists in the field of sacral and applied art is well analyzed and a new view on their activity is presented. Activity of artists from the Ukrainian diaspora, majority of which have not been earlier noted on their Motherland, is viewed. Many facts from their creative work together with artworks are for the first time promoted into the study of art. The book also reveals artistic heritage's role and value of artists from Ukraine and diaspora in the national and world art development. Artists' best masterpieces are widely illustrated in the book.

The work is aimed at art critics, artists, cultural experts, theologians and students of theological and art educational establishments, also at Ukrainian sacral and applied art admirers.

УДК 745/749:726.54 (477)
ББК 85.12 (4Укр)

© Тимків Б. М., 2012
© Тимків Б. М., художнє оформлення, макет, 2012
© Тимків Б. М., ілюстрації, світлини (Св. БТ), 2012
© Видавництво «Нова Зоря», 2012

ISBN 978-966-398-089-8

ПЕРЕДНЄ СЛОВО

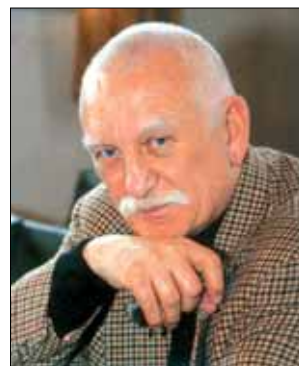
Перед нами праця, що поєднує дві проблеми, виструнчуючи їх через стрижень духовності, сакральної культури, – це огляд еволюції дереворізьблення, закроений на широкому мистецькому тлі, і власне побіжний погляд на мистців українського земляцтва поза обширом Батьківщини в усіх куточках земної кулі – від Польщі до Австралії, від Німеччини до Бразилії, Канади.

Праця має спеціальне призначення: вона лічить на студентів мистецьких і духовних навчальних закладів, важить на їх обізнаність з сакральною культурою України та поза її межами, звідси – її конспективний стиль, особливість викладу, наголоси на вузлових, зокрема, стильових питаннях розвитку ужиткового і загалом професійного мистецтва.

Без сумніву, автор праці професор Богдан Тимків обізнаний з історією світового та українського ужиткового мистецтва і ця його ерудиція відчутна при розгляді еволюції мистецтва деревооброблення під кутом зору сакральності. Насамперед слід уточнити, що Б. Тимків мав ерудованих попередників, що займалися вивченням багатьох проблем розвитку мистецтва, в тому числі дослідженням художньої обробки дерева – як професійної, так і народної, як світської, так і духовно-релігійної. Насамперед відзначимо імена братів В. і Д. Щербаківських, М. Драгана, В. Січинського, А. Будзана, як рівно ж наших сучасників Р. Захарчук-Чугай, М. Моздира і особливо М. Станкевича.

До заслуги Богдана Тимківа, вихованця Яворівської, досить званої й авторитетної школи дерев'яного різьблення, слід віднести таку ваговиту, властиву його методу досліджень рису, що він поєднує в своїй діяльності теоретичні знання й практичну сферу народної творчості, виступаючи як майстер народного різьблення на численних виставках Національної Спілки майстрів народного мистецтва України. Тимків – різьбяр – відомий в Україні майстер, творчі презентації якого здобули визнання. У біографії майстра щасливо поєдналися прикладна творчість і хист дослідника, невтомного шукача істинних пам'яток народної творчості в архівах, бібліотеках, музеях України та поза її межами.

Виступаючи в якості професора в Українському Вільному Університеті (м. Мюнхен), Б. Тимків збагачував свої знання про культуру діаспори, гортаючи численні раритети, поживклі сторінки давніх часописів, як рівно ж непересічного значення архівні документи.

*Академік НАМ України
Олександр ФЕДОРУК.*

ЗМІСТ

ПЕРЕДНЄ СЛОВО. О. Федорук	5
ВСТУП	9
РОЗДІЛ I. ЗАРОДЖЕННЯ І СТАНОВЛЕННЯ ХУДОЖНЬОЇ ОБРОБКИ ДЕРЕВА УКРАЇНИ	12
1.1. КОРОТКИЙ ОГЛЯД ДЕРЕВООБРОБКИ (найдавніші часи – перша пол. ХІХ ст.)	13
1.2. ХУДОЖНЯ ДЕРЕВООБРОБКА (друга пол. ХІХ – перша пол. ХХ ст.)	33
1.3. МИСТЕЦТВО ХУДОЖНЬОЇ ДЕРЕВООБРОБКИ (друга пол. ХХ – поч. ХХІ ст.)	53
РОЗДІЛ II. ХУДОЖНІ ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ САКРАЛЬНОЇ ДЕРЕВОРІЗЬБИ	74
2.1. ЕВОЛЮЦІЯ ІКОНОСТАСНОГО РІЗЬБЛЕННЯ	76
2.2. ТИПОЛОГІЯ І ХУДОЖНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРЕДМЕТІВ ЛІТУРГІЙНОГО ТА ОБРЯДОВОГО ХАРАКТЕРУ	108
РОЗДІЛ III. ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОГО САКРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА Й ДЕРЕВОРІЗЬБИ В ДІАСПОРІ	143
3.1. ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ МИСТЦІВ В КУЛЬТУРНЕ СЕРЕДОВИЩЕ КРАЇН ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ, ПІВНІЧНОЇ, ПІВДЕННОЇ АМЕРИКИ, АВСТРАЛІЇ	144
3.2. УКРАЇНСЬКЕ САКРАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО У ТВОРЧОСТІ МИСТЦІВ ЗАХІДНОЇ ДІАСПОРИ.....	150
3.3. УЖИТКОВА Й САКРАЛЬНА ДЕРЕВОРІЗЬБА МИСТЦІВ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ	168
РОЗДІЛ IV. ВІДРОДЖЕННЯ ТА РОЗВИТОК САКРАЛЬНОЇ ДЕРЕВОРІЗЬБИ СУЧАСНИМИ МИСТЦЯМИ УКРАЇНИ	199
РЕЗЮМЕ (українською та англійською мовами)	298
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	303
ПРИМІТКИ	312

CONTENTS

INTRODUCTORY REMARKS. O. Fedoruk	5
INTRODUCTION	9
CHAPTER I. UKRAINIAN ART CARVING DEVELOPMENT	12
1.1. ART WOOD-CARVING SURVEY (ANCIENT TIMES – FIRST HALF OF THE XIX CENTURY) ..	13
1.2. ART WOOD-CARVING (2nd HALF OF THE XIX CENTURY – FIRST HALF OF THE XX CENTURY).....	33
1.3. THE ART OF WOOD-CARVING (2nd HALF OF THE XX CENTURY–BEGINNING OF THE XXI CENTURY)	53
CHAPTER II. ARTISTIC PECULIARITIES OF UKRAINIAN SACRAL WOOD-CARVING	74
2.1. ICONOSTASIS CARVING EVOLUTION.....	76
2.2. OBJECTS OF LITURGY AND RITUAL CHARACTER TOPOLOGY AND ARTISTIC PECULIARITIES.....	108
CHAPTER III. UKRAINIAN SACRAL ART AND WOOD-CARVING PRESERVATION AND DEVELOPMENT IN DIASPORA	143
3.1. UKRAINIAN ARTISTS' INTEGRATION INTO CULTURAL ENVIRONMENT OF WESTERN EUROPE, NORTHERN AND SOUTHERN AMERICA'S COUNTRIES AND AUSTRALIA	144
3.2. UKRAINIAN SACRAL ART OF WESTERN DIASPORA ARTISTS	150
3.3. APPLIED AND SACRAL WOOD-CARVING OF UKRAINIAN WESTERN DIASPORA ARTISTS.....	168
CHAPTER IV. THE REVIVAL AND DEVELOPMENT OF THE SACRAL CARVING OF MODERN UKRAINIAN ARTISTS	199
RESUME (UKRAINIAN AND ENGLISH LANGUAGES)	298
LIST OF SOURCES	303
ANNOTATION	312

Визнанням творчості мистця є той факт, що на його престолі із Крехівського монастиря відправив Службу Божу Папа Іван-Павло II у Києві 25 червня 2001 року.

У 2004 році І.Косик разом з сином Любомиром виконали чудовий іконостас для каплиці церкви Святого Духа в Києві (мікрорайон Борщагівка). Це традиційний низький іконостас, що складається з двох ярусів. Центральна частина царських врат пишно декорована ажурним орнаментальним різьбленням з мотивами виноградної лози з

гронами ягід. Архітектонічна конструкція другого ярусу складається з великої центральної арки та з двох менших арок обабіч неї. В арки закомпоновано празничні ікони круглої форми.

Поруч з такими монументальними творами сакрального мистецтва як іконостаси, мистець створив велику кількість інших предметів літургійного та обрядового характеру, що використовуються в облаштуванні українських храмів. Для греко-католицької церкви св. Петра і Павла

Лл. 4.29 І. Косик.
Фрагмент іконостасу.
ц. Св. Покрови (Св. БТ).

Лл. 4.30 І. Косик.
Іконостас.
ц. Св. Покрови
Крехівського монастиря
Св. Миколая отців ЧСВВ.
с. Крехів. Львівщина.
(Св. БТ).

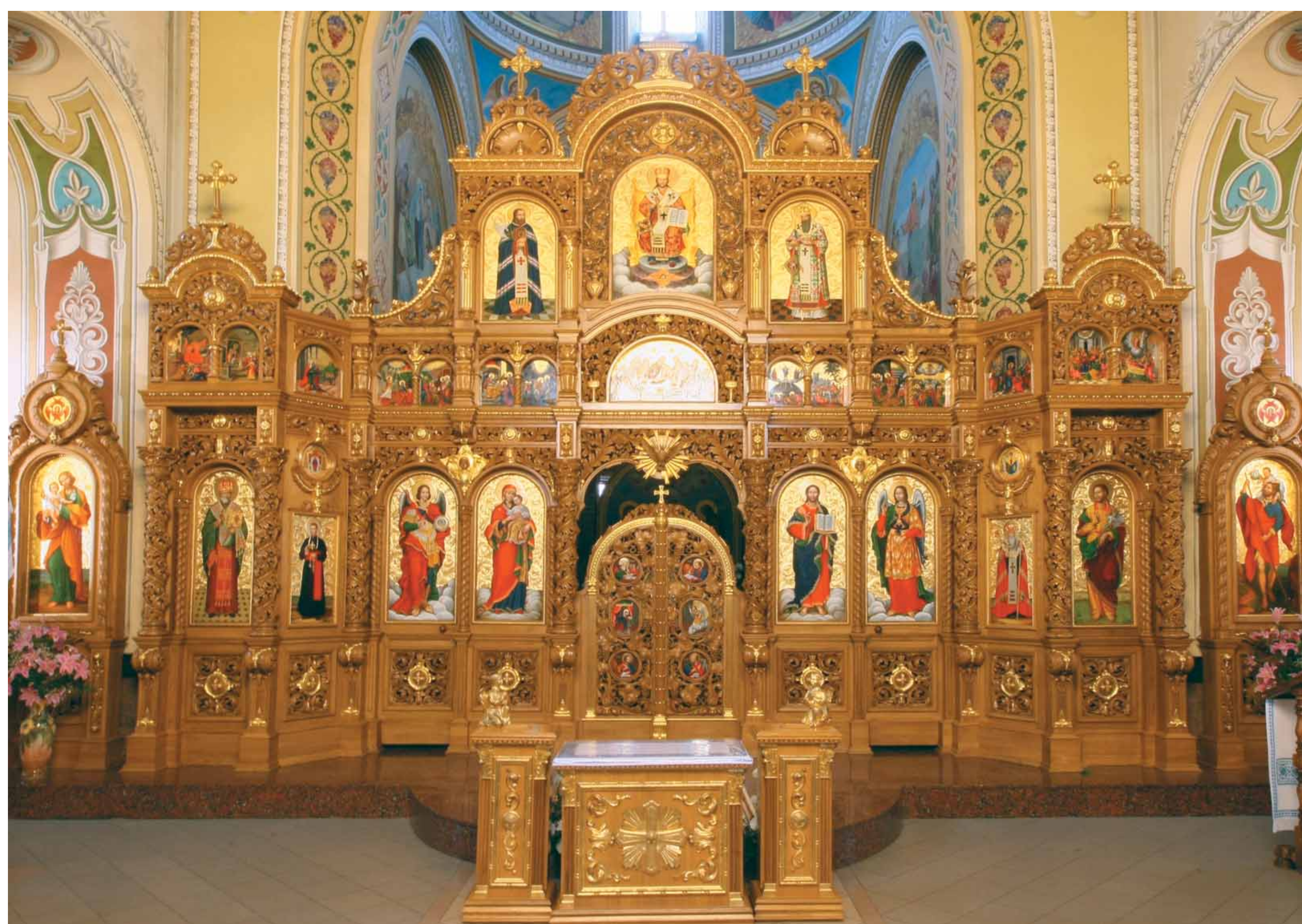

м. Соснівка (Львівська обл.) у 2007 р. ним виготовлено кивот з киворієм, який опирається на чотири колони. Верх цієї квадратної в плані споруди увінчує ротонда, яка розміщена на куполі, нижня частина якого декорована ажурним різьбленням. У кожному куті квадратної поверхні

знаходяться маленькі куполи. Сам кивот має прямокутну форму, усі чотири фасади якого оздоблені орнаментальною ажурною різьбою. У центральній частині композиції знаходиться хрест. Кивот, так само як і киворій, увінчується куполом.

Окремого аналізу заслуговує семисвічник, виконаний І. Косиком. Свічник цікавий своєю ажурною конструкцією, центральною частиною якої є восьмикутна зірка із зображенням ягнятка – алегоричного символу Ісуса Христа, Його жертвенної готовності до страждань без заперечень і нарікань. У верхній частині корпусу розташовано вазоподібні точені чаші для свічок (в даному випадку для електричних жарівок), які закомпоновані по наростаючій сходоподібній лінії. З обох сторін корпусу розміщені об'ємні фігури ангелів з сурмами. Кольорове вирішення семисвічника базується на поєднанні темних та світлих тонів з позолотою окремих елементів.

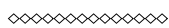
Іл. 1.101 Д. Сивак. Триптих «Хліб». Різьблення рельєфне. 1997 р.

Іл. 1.102 Д. Сивак. Декоративна решітка, світильник. Різьблення ажурне, плоске. 1997 р.

Найяскравіше талант митця розкрився в галузі об'ємно-просторового оформлення інтер'єрів громадського та сакрального характеру. Створена ним ще в 1976 році група талановитих різьбярів (Я. Воронич, І. Деркач, М. Завійський, Д. Рибак, В. Фундюр, Л. Юсіпів) і сьогодні плідно працює над оздобленням інтер'єрів сакральних споруд та виготовленням предметів літургійного призначення. Одним із вдало вирішених внутрішніх просторів є, безперечно, оформлення конференц-зали катехитичного центру Катедрального собору святого Воскресіння в Івано-Франківську, а також іконостас церкви с. Тарнавиця та ін.

Відомим майстром на Прикарпатті, що професійно працює в монументально-декоративному мистецтві, є ДМИТРО СИВАК з Івано-Франківська. Його творчій манері притаманна інтерпретація декоративних та художньо-композиційних засобів народного різьблення та інкрустації. Митець плідно працює над створенням цілісних інтер'єрів житлових та громадських споруд, гармонійно поєднуючи меблі з декоративними творами (решітки, свічники, мисники, світильники, тарелі тощо). Оригінальністю композиційних мотивів та вишука-

іконостас церкви св. Духа в Рогатині (1649), іконостас Михайлівської церкви с. Бездрик (Сумщина), Успенської церкви Єлецького монастиря в Чернігові (1668-1670) тощо.

На думку В. Свенціцької в іконостасі XV-XVI ст. домінував живопис. Структура й декоративне оформлення українського іконостасу мають своєрідні особливості, які відрізняють його від російських та балканських іконостасів. [89, с. 208-209].

До найбільш характерних рис українського іконостасу С. Таранушенко відніс: 1) однорідність зображень кожного ярусу; 2) сталий порядок ярусів; 3) обов'язкова наявність образу «Нерукотворний

Лл. 2.4 Царські врата. с. Домажир, Львівщина. Середина XVI ст. (65x128 см). НМЛ

Лл. 2.5 Фрагмент стулки Царських врат. с. Домажир, Львівщина. НМЛ

Спас»; 4) розташування його над царськими вратами; 5) розміщення свят у календарному порядку з іконою «Тайна вечеря» над «Нерукотворним Спасом». [226, с. 154]

Для прикладу, у північноросійських, сербських та болгарських іконостасах не має сюжетної однорідності ікон по ярусах.

За браком пам'яток, немає змоги простежити ту еволюцію, яку проходив іконостас в Україні на своїх початкових етапах. Найстаріші українські повні іконостаси уцілили в основному на теренах Галичини, їх відносять до початку XVII ст. (с. Лип'є, Злоцьке, 1623), де вони мають цілком завершену форму, яка з досить неістотними змінами зберігається протягом XVII і XVIII ст. [71, с. 11]

Найбільш оздоблюваним елементом іконостасної стіни були царські врата. Вони склалися з двох половинок (стулок). Зазвичай, посередині врат розміщувалася планка або колонка, прикріплена до однієї з стулок. За іконографією сюжетів царські врата кінця XV-XVI ст. зустрічалися чотирьох типів: найпоширеніші – зі сценою «Благовіщення» та чотирма євангелістами; зрідка – «Благовіщення» і Василій Великий

